

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри
підприємництва, торгівлі та економіки підприємства

Університету митної справи та фінансів

ЖАДЬКО КОСТЯНТИНА СТЕПАНОВИЧА

на дисертацію **ШЕРЕМЕТА Олександра Володимировича**
на тему: «**ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ
МОДЕЛІ КЛАСТЕРНО-ПЛАТФОРМЕНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ АГРОПІДПРИЄМСТВ**»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань **05 - Соціальні та поведінкові науки**
за спеціальністю **051 – Економіка**

Актуальність обраної теми дослідження.

Дисертаційна робота Олександра Володимировича Шеремета присвячена розв'язанню актуального наукового завдання щодо формування організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств. В умовах повномасштабної війни, руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, нестабільності енергопостачання, скорочення доступу до фінансових ресурсів і посилення кадрових обмежень здатність аграрних підприємств підтримувати безперервність діяльності та адаптуватися до багатofакторних шоків набуває не лише господарського, а й загальнонаціонального значення.

Обґрунтованим є обраний автором перехід від переважно макроекономічного розуміння продовольчої безпеки до дослідження її мікрорівневого підґрунтя. Саме фінансова, виробнича, логістична, цифрова, інноваційна та інституційна стійкість агропідприємств визначає спроможність продовольчої системи зберігати функціональність за кризових умов. Водночас класичні територіальні форми кластеризації вже не повною мірою відповідають потребам сучасної мережевої економіки, що зумовлює науковий інтерес до кластерних платформ, які поєднують кооперацію, цифрові сервіси, спільну інфраструктуру, обмін знаннями, ресурсами та технологіями.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю розроблення кількісного інструментарію, здатного не лише описати переваги кластерної взаємодії, а й оцінити її вплив на стійкість конкретного підприємства. Запропоновані автором модель Cluster Resilience Framework та методичний підхід до вимірювання кластерного ефекту відповідають цій потребі й мають

потенціал використання в управлінні агропідприємствами, діяльності кластерних організацій та формуванні регіональної аграрної політики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності Центральноукраїнського національного технічного університету за темою «Формування та розвиток інноваційних кластерів на регіональному рівні» (номер державної реєстрації 0117U001296), у межах якої автором розроблено модель Cluster Resilience Framework та у межах госпдогвірної науково-дослідної роботи «Стійкість продовольчої безпеки на рівні агропідприємства під час багатофакторних шоків» (номер державної реєстрації 0125U004077), у межах якої внеском здобувача є науково-практичні рекомендації щодо зміцнення стійкості аграрних підприємств і дорожня карта відповідних пріоритетів.

Основні положення, висновки і пропозиції дисертації, її наукова новизна.

Дисертація є завершеною науковою працею, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 381 сторінку, основний текст викладено на 226 сторінках. Дисертація містить 7 рисунків і 40 таблиць, список використаних джерел налічує 136 найменувань, додатки розміщено на 155 сторінках. Структура дисертаційної роботи відповідає меті та послідовності вирішення поставлених завдань.

У вступі належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення результатів, наведено відомості про апробацію та наукові публікації. Метою роботи визначено розроблення теоретичних основ і методологічних положень щодо забезпечення мікрорівневої стійкості підприємств аграрного сектору на основі формування та функціонування кластерних платформ.

У першому розділі (с. 23-66) систематизовано теоретико-методологічні засади формування кластерних платформ у забезпеченні продовольчої безпеки. Автор узагальнив підходи до розуміння продовольчої безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях, дослідив еволюцію кластеризації аграрного сектору та обґрунтував перехід від територіально-виробничих об'єднань до платформних моделей взаємодії. Позитивним аспектом виступає поєднання положень теорії трансакційних витрат, ресурсного підходу, теорії динамічних здібностей, мережевої економіки та концепції резильєнтності.

Науково вагомим результатом першого розділу є розвиток понятійного апарату щодо кластерної платформи та побудова концептуальної моделі її впливу на мікрорівневу стійкість агропідприємств. Автор розглядає таку платформу як багаторівневу систему координації суб'єктів агропродовольчого сектору, що інтегрує виробничі, логістичні, цифрові, інноваційні та інституційні механізми співпраці, що дозволяє пояснити кластерний ефект через зменшення трансакційних витрат, розширення доступу до ресурсів, розвиток партнерських мереж і спільне використання інфраструктури.

У другому розділі (с. 69-153) здійснено аналіз сучасного стану аграрного сектору України та викликів продовольчій безпеці, ідентифіковано кластерні ініціативи й платформи у сільському господарстві, запропоновано їх типологізацію. До ключових дестабілізуючих чинників віднесено воєнні ризики, порушення логістичних ланцюгів, кадровий дефіцит, нестабільність енергозабезпечення та обмеженість фінансування. Автор аргументує, що в цих умовах кластерна взаємодія може бути інструментом колективної адаптації підприємств.

Важливе місце посідає економетричне оцінювання впливу кластерної участі на фінансову, виробничу та соціальну стійкість підприємств (с. 96-153). Проведений аналіз дав змогу виокремити рівень кооперації, цифровізацію бізнес-процесів, інноваційну активність, логістичну інтеграцію та інституційну підтримку як істотні фактори формування кластерного ефекту. Кількісні результати доповнено експертним опитуванням 38 фахівців аграрної сфери, що забезпечило зіставлення модельних висновків із професійними оцінками представників практики, органів влади, профільних асоціацій та наукової спільноти.

У третьому розділі (с. 155-203) представлено авторську модель Cluster Resilience Framework (CRF), що інтегрує фінансову, виробничу, логістичну, цифрову, інноваційну та інституційну складові стійкості агропідприємства. Прикладна значущість якої полягає в комплексному оцінюванні поточного стану підприємства, виявленні критичних компонентів і формуванні управлінських рекомендацій щодо підвищення адаптивності.

Розроблено методичний підхід до кількісного оцінювання кластерного ефекту (с. 179-194), що поєднує інтегральне оцінювання, економетричний аналіз, статистичну перевірку, експертні оцінки та сценарне моделювання. Запропонований підхід апробовано з використанням матеріалів Вінницької, Львівської, Полтавської та Миколаївської областей. Оптимістичний, базовий та кризовий сценарії дали змогу окреслити можливі зміни стійкості підприємств залежно від безпекових умов.

Завершальним результатом виступають концептуальні засади політики підтримки кластерних платформ у системі продовольчої безпеки України (с. 194-203), які передбачають поєднання інституційних, економічних, цифрових та організаційних інструментів, розвиток цифрової інфраструктури й логістичних мереж, стимулювання інновацій, підтримку спільних інвестиційних проєктів і партнерства бізнесу, науки та органів публічної влади.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних, методичних та прикладних засад кластерно-платформеного забезпечення мікрорівневої стійкості агропідприємств. Найбільш вагомими є авторська модель CRF; методичний підхід до вимірювання кластерного ефекту; удосконалені положення щодо оцінювання мікрорівневої продовольчої безпеки, сценарного прогнозування та регіональної апробації моделей; подальший розвиток теоретичних положень щодо ролі кластерних платформ у зниженні трансакційних витрат, цифровій трансформації, доступі до ресурсів та адаптації аграрних підприємств до кризових ризиків.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Теоретичну та методичну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: аналіз і синтез, історико-логічний та компаративний підходи, системний, інституційний і ресурсний аналіз, економіко-статистичні методи, типологізація, кореляційно-регресійне, інтегральне, експертне та сценарне моделювання. Вибір методів загалом відповідає поставленим завданням та логіці дослідження.

Інформаційну базу сформовано з нормативно-правових актів України, документів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Міжнародного дослідницького інституту продовольчої політики, Світового банку, ООН та інших міжнародних організацій, даних Державної служби статистики України і профільних органів влади, фінансової звітності агропідприємств, відомостей про кластерні ініціативи, матеріалів експертного опитування та авторських розрахунків. Достовірності висновків сприяють поєднання теоретичного узагальнення з кількісним аналізом, зіставлення результатів економетричного моделювання з експертними оцінками та апробація запропонованих положень на підприємницькому, регіональному й освітньому рівнях.

Практичне значення одержаних результатів.

Запропоновані положення можуть використовуватися агропідприємствами для діагностики стійкості й визначення пріоритетів адаптації, кластерними організаціями для оцінювання результативності

взаємодії учасників, а органами державної влади та місцевого самоврядування при розробці програм підтримки кластерних платформ і зміцнення продовольчої безпеки.

Практичне використання результатів підтверджено довідками Ф(С)Г «ЧЕРЕВАЧ» щодо вдосконалення стратегічного та операційного управління й врахування факторів стійкості (№ 56/01-24 від 20.11.2025 р.); Агенції регіонального розвитку Кіровоградської області щодо підготовки рекомендацій із розвитку кластерно-платформної взаємодії (№ 56/01-24 від 23.12.2025 р.); Департаменту агропромислового розвитку Кіровоградської обласної військової адміністрації щодо формування заходів регіональної аграрної політики та розвитку кластерних ініціатив (№ 126/1/08 від 24.06.2026 р.). Окремі результати впроваджено в освітній процес Центральноукраїнського національного технічного університету (довідка № 08-19/14-54 від 07.01.2026 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

За темою дисертації опубліковано 7 наукових праць, із них 4 статті у наукових фахових виданнях України та 3 праці апробаційного характеру. Публікації висвітлюють основні результати щодо концептуальних засад кластерно-платформної взаємодії, еволюції кластерних моделей, економетричного оцінювання ролі кластерів та цифровізації управління аграрними підприємствами.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

За змістом, структурою, логікою викладу та оформленням дисертаційна робота відповідає предметній області спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Робота містить теоретичне узагальнення, авторські методичні розробки, емпіричну перевірку та практичні рекомендації, а її результати характеризуються науковою новизною і прикладною значущістю.

Зауваження та дискусійні положення.

Позитивно оцінюючи актуальність, науковий рівень та практичну спрямованість дисертаційної роботи, доцільно висловити окремі зауваження та положення дискусійного характеру, які не знижують загальної позитивної оцінки дослідження.

1. У роботі переконливо показано еволюцію традиційного кластера у платформну форму взаємодії (с. 30-58). Водночас запропоноване трактування охоплює досить широкий спектр мережевих утворень. Доцільно було б чіткіше визначити мінімальний набір ознак, за наявності яких об'єднання може вважатися саме кластерною платформою, а не аграрним

кластером, кооперативом, цифровим маркетплейсом чи проєктним консорціумом. Таке розмежування посилило б конкретизацію авторської категорії та полегшило б ідентифікацію об'єктів для подальших емпіричних досліджень.

2. Дисертація детально характеризує ресурси, функції та очікувані ефекти кластерної взаємодії, однак меншою мірою висвітлює правила прийняття колективних рішень, розподілу витрат і вигоди, відповідальності учасників, управління конфліктами, входження та виходу з платформи (с. 44-66; 194-203). Для практичного впровадження моделі доцільним було б запропонувати декілька варіантів системи управління залежно від розміру платформи, складу учасників і ролі координуючої організації.

3. У теоретичній частині дисертації зниження трансакційних витрат обґрунтовано як один із механізмів функціонування кластерної платформи (с. 44-58). Водночас у роботі не запропоновано окремої процедури їх ідентифікації та відображення на рівні підприємства. Доцільно було б класифікувати витрати пошуку інформації і партнерів, переговорів та укладання угод, координації логістики, контролю виконання зобов'язань і врегулювання спорів; визначити джерела первинних даних та одиниці вимірювання; розмежувати одноразові витрати входження до платформи і регулярні витрати взаємодії. Це сформувало б самостійний інструмент управлінського обліку, який давав би змогу підприємству оцінювати економію за окремими операціями без ототожнення такого результату із синергійним ефектом кластеризації.

4. Аналітичний період охоплює роки, упродовж яких аграрний сектор зазнав різноспрямованого впливу пандемії, повномасштабної війни, інфляційних і валютних коливань, зміни логістичних маршрутів та територіальної структури виробництва (с. 69-85; 96-145). За таких умов зіставність номінальних фінансових показників і стабільність параметрів моделі можуть змінюватися. Дисертаційна робота набула б більшої методичної обґрунтованості за умови врахування кризових періодів у часовій структурі даних, перевірки стабільності параметрів моделі та детальнішого пояснення процедури приведення вартісних показників до зіставного вигляду.

5. Цифровізація обґрунтовано включена до структури CRF і розглядається як чинник координації та адаптивності підприємств (с. 155-178). Водночас ефективність цифрової платформи залежить не лише від наявності цифрових інструментів, а й від сумісності інформаційних систем, якості та актуальності даних, правил доступу, захисту комерційно чутливої інформації й розподілу прав на створені дані. Урахування цих параметрів

дозволило б більш точно оцінити цифрову зрілість та ризики залежності учасників від управителя кластерної платформи.

6. У другому розділі оцінюється вплив кластерної участі на соціальну стійкість підприємств (с. 96-126), тоді як у структурі CRF акцент зроблено на фінансовій, виробничій, логістичній, цифровій, інноваційній та інституційній складових (с. 155-178). Доцільно було б чіткіше пояснити яким чином соціальні параметри інтегровані до зазначених компонентів та чи є зовнішнім результатом функціонування моделі. Окреме відображення показників збереження зайнятості, розвитку компетентностей і безпеки праці могло б посилити відповідність моделі сучасному розумінню стійкості.

7. У дисертації належно розкрито суспільні та підприємницькі переваги кластерно-платформної взаємодії, проте недостатньо визначено економічну логіку діяльності суб'єкта, який забезпечуватиме щоденне функціонування платформи (с. 179-203). Доцільно було б зіставити можливі моделі формування доходів управителя (членські внески, комісійна винагорода, плата за окремі цифрові чи логістичні сервіси, підписка, комбінована модель); визначити склад постійних і змінних операційних витрат, умови досягнення точки беззбитковості та порядок реінвестування доходу в розвиток спільної інфраструктури. Таке доповнення дозволило б оцінити спроможність платформи підтримувати операційну життєздатність після завершення початкового етапу її створення.

8. Запропонована модель «Cluster Resilience Framework» ґрунтується на позитивному синергетичному ефекті взаємодії учасників. Водночас агропідприємства суттєво різняться за розмірами, доступом до фінансування, рівнем цифрової зрілості, обсягом доступних даних і спроможністю впливати на ухвалення спільних рішень (с. 155-178). За таких умов великі учасники або управитель кластерної платформи можуть отримувати непропорційно значно більші переваги, тоді як для малих підприємств витрати на приєднання можуть виявитися відносно вищими, що створює ризик їх залежного становища. Дисертаційна робота набула б більшої практичної значущості за умов конкретизації критеріїв рівноправного доступу учасників до сервісів і даних, визначення прозорих механізмів розподілу спільно створеного блага та запровадження механізмів захисту інтересів малих агропідприємств, що сприяло б посиленню інклюзивності запропонованої організаційно-економічної моделі.

Наведені зауваження мають переважно дискусійний та рекомендаційний характер, не применшуючи наукової та практичної цінності одержаних результатів і можуть визначати напрями подальшого розвитку досліджень автора.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертація Олександра Володимировича Шеремета є результатом самостійного наукового дослідження. Використані положення, ідеї та результати інших авторів супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. За результатами ознайомлення з текстом роботи фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації не виявлено.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Шеремета Олександра Володимировича «Формування організаційно-економічної моделі кластерно-платформеного забезпечення продовольчої безпеки агропідприємств» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання щодо розвитку теоретичних, методичних і прикладних засад використання кластерних платформ як інструменту підвищення мікрорівневої стійкості агропідприємств і зміцнення продовольчої безпеки України. Отримані результати мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), а її автор - Шеремет Олександр Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
підприємництва, торгівлі та
економіки підприємства
Університету митної справи
та фінансів (м.Дніпро)

Костянтин ЖАДЬКО

